

O'ZBEK MAKTABLARIDA CLIL (CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING) METODINING QO'LLANILISHI

Toshpo`latova Shohinur

Jizzax davlat pedagogika universiteti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqola O'zbekiston maktablarida zamonaviy pedagogik metod – Content and Language Integrated Learning (CLIL) yoki Mohiyat va Tilni Integratsiyalashgan Ta'limni joriy qilishning nazariy va amaliy jihatlarini kompleks tahlil qiladi. Maqolada CLIL metodologiyasining “4S” (Sohaviy bilim, Muloqot, Idrok etish, Madaniyat) ramkasi asosida o'quv jarayonini tashkil etishning ahamiyati yoritilgan. Maqolada O'zbekiston ta'lim tizimidagi islohotlar kontekstida CLILning roli va o'rnini, uning joriy qilinish darajasini (Prezident maktablari va ixtisoslashtirilgan maktablar misolida), shuningdek, amaliyotda duch kelinayotgan asosiy muammolarni (o'qituvchilar tayyorgarligining yetishmasligi, mahalliyashtirilgan o'quv materiallarining kamligi, baholash qiyinchiliklari) ochib beradi. Maqolada, shuningdek, ushbu metodni qo'llashning dastlabki ijobiy natijalari (o'quvchilarning motivatsiyasi va akademik til ko'nikmalarining oshishi) tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *CLIL, Mohiyat va Tilni Integratsiyalashgan Ta'lim, O'zbekiston maktablari, pedagogik innovatsiya, multilingualizm, “4S” ramkasi, o'qituvchi tayyorgarligi, mahalliyashtirilgan o'quv materiallari, akademik til ko'nikmalari, ta'lim islohotlari.*

Abstract: *This article provides a comprehensive analysis of the theoretical and practical aspects of the introduction of a modern pedagogical method - Content and Language Integrated Learning (CLIL) in schools in Uzbekistan. The article highlights the importance of organizing the educational process based on the “4S” framework of the CLIL methodology (Subject Knowledge, Communication, Perception, Culture). The article reveals the role and place of CLIL in the context of reforms in the education system of Uzbekistan, the level of its implementation (on the example of Presidential schools and specialized schools), as well as the main problems encountered in practice (insufficient teacher training, lack of localized educational materials, difficulties in assessment). The article also analyzes the initial positive results of using this method (improvement of students' motivation and academic language skills).*

Keywords : *CLIL, Content and Language Integrated Learning, Uzbek schools, pedagogical innovation, multilingualism, “4S” framework, teacher training, localized teaching materials, academic language skills, educational reforms.*

Аннотация: *В статье представлен комплексный анализ теоретических и практических аспектов внедрения современного педагогического метода – интегрированного обучения по содержанию и языку (CLIL) в школах Узбекистана. В*

статье подчеркивается важность организации образовательного процесса на основе концепции «4S» методики CLIL (Знание предмета, Коммуникация, Восприятие, Культура). В статье раскрываются роль и место CLIL в контексте реформ в системе образования Узбекистана, уровень его внедрения (на примере Президентских школ и специализированных школ), а также основные проблемы, возникающие на практике (недостаточная подготовка учителей, отсутствие локализованных учебных материалов, трудности в оценке). В статье также анализируются первые положительные результаты использования данного метода (повышение мотивации учащихся и навыков академического языка).

Ключевые слова: CLIL, интегрированное обучение по предмету и языку, узбекские школы, педагогические инновации, многоязычие, структура «4S», подготовка учителей, локализованные учебные материалы, навыки академического языка, образовательные реформы.

Kirish: So`nggi yillarda xorijiy tillarni o`qitish sohasidagi zamonaviy ko`nikma va bilimlarni egallashda jahonning ilg`or va tajribadan o`tgan usullarini milliy o`qitish tizimiga joriy etish ijobiy samara bera boshlagani hech kimga sir emas. Ta`lim beruvchi o`qituvchi, professor, pedagog yoki ustoz zamonaviy ko`nikmalarni o`rgatishda qanday usuldan foydalanmasin ,qanday tarzda darsni tashkil qilmasin ,barcha usullar sifat va natijaga xizmat qilishi zarurligi barchja sohalarda ta`kidlab kelinmoqda. O`zbekiston ta`lim tizimi chuqur islohotlar davrini boshidan kechirmoqda. “O`zbekiston – 2030” strategiyasi va “Xalq ta`limi tizimini rivojlantirish kontseptsiyasi” kabi davlat hujjatlari til o`rganish, xususan, chet tillarni, jahon bilimlariga kirish va globallashuv dunyosida raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosiy vositasi sifatida belgilab berdi. Ana shu kontekstda Content and Language Integrated Learning (CLIL) – ya`ni mohiyat va tilni integratsiyalashgan ta`lim metodologiyasi dolzarb pedagogik innovatsiya sifatida namoyon bo`ldi. CLIL – bu mazmun (masalan, fizika, biologiya, geografiya, san`at) va chet tili o`qitilishini qo`shma maqsad qilib oladigan, ya`ni fan materialini chet tilida o`rgatiladigan yondashuvdir. Uning asosiy ustuni “4S” tamoyiliga asoslanadi:

Sohaviy bilim (Content)

Muloqot (Communication)

Idrok etish (Cognition)

Madaniyat (Culture)

CLIL texnologiyasi ikki xildagi yoki bir biriga mutlaq aloqador bo`lmagan fanlar chet tiliva aniq fanlar orqali talim berishni amalga oshirish mexanizmi bo`lib ,ta`lim oluvchi obyektlara ya`ni o`quvchilarda o`z ona tili bilan birgalikda boshqa tilni o`rganish imkonini yaratadi CLIL nafaqat til ko`nikmalarini, balki fanni o`zlashtirish darajasini ham oshiradi, o`quvchilarni murakkab tushunchalar haqida chet tilida o`ylash va mulohaza yuritishga o`rgatadi. O`zbekiston uchun CLIL nafaqat til o`rganish usuli, balki ta`lim sifatini oshirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va milliy kadrlarni xalqaro hamjamiyat talablariga

tayyorlashning strategik vositasi hisoblanadi. Ushbu maqolaning maqsadi – O‘zbekiston maktablarida CLIL metodining qo‘llanilishi, nazariy asoslari, amaliyotdagi yutuqlari va duch kelinayotgan muammolarni tahlik qilish hamda kelajakdagi istiqbollar haqida to‘liq ma’lumot berishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili: CLIL metodining nazariy asoslari ko‘p hollarda konstruktivizm (bilim faol quriladi) va tabiiy til o‘zlashtirish (Krashen) nazariyalari bilan bog‘liq. Coyle, Hood va Marsh (2010) tomonidan ishlab chiqilgan “4S ramkasi” ushbu yondashuvning amaliy bosqichlarini tushunish uchun asos hisoblanadi. Dunyo tajribasi (Yevropa, Janubi-Sharqiy Osiyo) shuni ko‘rsatadiki, CLIL ning samaradorligi birinchi navbatda o‘qituvchilarning tayyorgarligiga, mos o‘quv materiallariga va til bilan mazmunni baholashning muvozanatiga bog‘liq. MDH va Markaziy Osiyo mamlakatlari (masalan, Qozog‘iston) tajribasi CLIL ni joriy qilishda bir qator umumiy qiyinchiliklar mavjudligini ko‘rsatadi: an’anaviy, o‘qituvchiga yo‘naltirilgan o‘qitish usullaridan voz kechish, “ikki karra malakali” (fan va tilni biladigan) o‘qituvchilar etishmasligi va tegishli o‘quv-qo‘llanmalarning yo‘qligi (T.Karabassova, 2020). O‘zbekiston kontekstida CLIL haqidagi ilmiy adabiyotlar nisbatan yangi, ammo O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi hujjatlari, “Xalq ta’limi” jurnali maqolalari va xalqaro loyihalar (British Council, Erasmus+) hisobotlarida bu borada ma’lumotlar to‘plana boshladi.

Tadqiqot metodologiyasi: Ushbu maqola tahlili quyidagi usullar asosida amalga oshirildi:

Sifat tahlili: O‘zbekistonda ta’lim sohasidagi dasturiy hujjatlar, qonunlar va strategiyalarning mazmuniy tahlili orqali o‘rganildi

Mavjud manbalarni sintez qilish: CLIL ga oid mahalliy va xalqaro ilmiy maqolalar, loyiha hisobotlari va pedagogik nashrlarni qiyosiy o‘rganish orqali o‘rganildi

Holatlar tahlili: Prezident maktablari, ixtisoslashtirilgan maktablar va xalqaro loyihalar doirasida amalga oshirilgan CLIL dasturlari natijalarining tahlili orqali o‘rganildi

Zaifliklarni aniqlash: Amaliyotda uchraydigan asosiy to‘siqlar va ularning sabablari aniqlandi.

Tahlillar va natijalar : CLIL metodologiyasi O‘zbekistonda bir necha darajada amalga oshirilmoqda: ushbu metodning davlat siyosati darajasida qo‘llanilishiga Vazirlik qarorlari va “Chet tillarni o‘qitishni takomillashtirish konsepsiyalari”da CLIL tamoyillari rag‘batlantirishni. Prezident maktablari va ixtisoslashtirilgan maktablarda CLIL “innovatsion standart” sifatida ko‘rib chiqilishini keltirib o‘tishimiz mumkin. Ushbu metodning amaliyot darajasida qo‘llanilishiga Prezident maktablarini misol keltirishimiz mumkin. Bu muassasalarda “qattiq” CLIL modeli qo‘llaniladi – fanlarning asosiy qismi (matematika, fizika, informatika) ingliz tilida o‘qitiladi. Bunga xalqaro o‘qituvchilar va malakali mahalliy kadrlar jalb qilinadi. Ixtisoslashtirilgan davlat maktablarida esa “kuchli” til guruhlarida “turli” CLIL modellari sinab ko‘rilmoqda – masalan, biologiya, geografiya yoki san’at darslarining bir qismi ingliz tilida olib boriladi. Bundan tashqari O‘qituvchilarni qayta tayyorlash jarayonida ham xalqaro hamkorlikdagi loyihalar va mahalliy malaka

oshirish markazlari orqali o'qituvchilar uchun CLIL bo'yicha treninglar o'tkazilmoqda. O'zDJTU va boshqa pedagogika oliygohlari o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga CLIL modullarini kiritishni boshladilar.

Duch kelinayotgan asosiy muammolar tahlili: O'qituvchilarning ushbu metodga tayyor emasligi muammosi eng jiddiy to'siq sanaladi. Ko'pgina fandan o'qituvchilar chet tilida erkin muloqot qilish (B2 va undan yuqori daraja) uchun yetarlicha bilimga ega emas. Chet tillar o'qituvchilari esa fan chuqurligiga ega emas. Mavjud treninglar ko'pincha qisqa muddatli va uzluksiz emas. Mahalliy lashtirilgan o'quv materiallarining yetishmasligi natijasida ko'pincha import qilingan darsliklarga tayaniladi, ular o'zbek milliy o'quv dasturi va madaniy kontekstiga mos kelmasligi mumkin. Mahalliy CLIL modullarini yaratish resurs talab qiladi. Baholash qiyinchiligi sababli an'anaviy testlar ko'pincha nafaqat fanni bilishni, balki til bilishni ham sinab chiqadi, bu noto'g'ri baholashga olib kelishi mumkin. CLIL uchun mos (loyihalar, taqdimotlar) baholash usullarini joriy qilish talab etiladi. Kognitiv va til darajasidagi nomuvozanatlik natijasida ba'zi sinflarda vazifalarning murakkabligi o'quvchilarning til darajasiga moslashtirilib qo'yiladi, bu CLIL ning asosiy maqsadlaridan birini – fikrlashni rivojlantirishni – zaiflashtiradi.

Dastlabki natijalar va ijobiy o'zgarishlar: O'quvchilarning motivatsiyasi va faolligining oshishini eng asosiy o'zgarishlardan biri desak adashmaymiz. Loyiha hisobotlari shuni ko'rsatadiki, tilni aniq maqsad (tajriba qilish, tarixiy hodisani muhokama qilish) uchun o'rganish o'quvchilarning qiziquvchanligini keskin oshiradi. Akademik til ko'nikmalarining rivojlanishi natijasida CLIL guruhlaridagi o'quvchilar aniq sohaga oid terminologiyani va murakkab nutq konstruksiyalarini (taqqoslash, faraz qilish, tushuntirish) ancha tezroq o'zlashtiradilar. O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi ham asosiy o'zgarishlardan biridir. Ishtirok etayotgan o'qituvchilar yangi pedagogik usullarni o'rganish va o'z til bilimini oshirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Xulosa: O'zbekiston maktablarida CLIL metodini joriy qilish – bu murakkab, ko'p qirrali, lekin juda zarur va istiqbolli jarayon. U nafaqat til bilish darajasini, balki ta'lim sifatini butunlay yangi bosqichga ko'tarishi mumkin. Ammo, bu muvaffaqiyat faqat tizimli yondashuv, uzoq muddatli investitsiyalar (birinchi navbatda, o'qituvchi kadrlar tayyorlashga) va mahalliy ehtiyojlarga moslashtirilgan yechimlar bilan ta'minlanishi mumkin. Ushbu yechimlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun quyidagi omillar muhim sanaladi:

1. O'qituvchilarni qayta tayyorlash dasturlarini kuchaytirish.
2. Mahalliy o'qituvchilar va mutaxassislar ishtirokida CLIL o'quv dasturlari va qo'llanmalarini ishlab chiqish.
3. Sinov maydonchasi sifatida ko'proq maktablarni jalb qilish va ularning tajribalarini ommalashtirish.
4. CLIL ga mos yangi baholash usullarini joriy etish.

Xulosa qilib aytganda, CLIL O'zbekiston ta'limi uchun yangi eshiklarni ochadigan kalit bo'lishi mumkin. U yordamida nafaqat chet tilida so'zlashuvchi, balki chet tilida chuqur

fikrlaydigan, dunyoviy bilim va madaniyatlar bilan dialogga tayyor bo'lgan, mustaqil fikrlovchi yoshlar tarbiyalash imkoniyati yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. – Toshkent, 2022.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining "Xalq ta'limi tizimini rivojlantirish kontsepsiyasi". – Toshkent.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Chet tillarni o'qitish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
5. Karabassova, L. (2020). *Teachers' conceptualization of content and language integrated learning (CLIL): evidence from a trilingual context*. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism.
6. Dalton-Puffer, C. (2011). Content-and-Language Integrated Learning: From Practice to Principles? *Annual Review of Applied Linguistics*, 31, 182-204.
7. Todorova, M., & Mourgues, C. (2020). *CLIL Implementation in Post-Soviet Education: Challenges and Opportunities*. Journal of Multilingual Education Research.
8. Krashen, S. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Longman.
9. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnali. CLIL metodikasiga bag'ishlangan maxsus sonlar va maqolalar.
10. British Council O'zbekiston hisobotlari. *CLIL dasturlarini joriy qilish bo'yicha tajriba va tavsiyalar*. – Toshkent.
11. O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti (O'zDJTU) ilmiy axborotnomasi. *Zamonaviy til o'qitish metodlari*.
12. Erasmus+ loyihalari doirasidagi "CLIL metodikasini O'zbekiston maktablarida joriy qilish" bo'yicha hisobot va qo'llanmalar.